COLOCVIU STRATEGIC
Nr. 10 (157)
2018
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

PROBLEME ACTUALE ÎN APLICAREA DREPTULUI OPERAȚIONAL AL CONFLICTELOR ARMATE

Bogdan-Alexandru CONSTANTIN

Abstract: *In this paper we will present aspects regarding targeting proceedings in contemporary armed conflicts, showing the personnel involved in the targeting process and the steps that need to be followed so that it complies with national and international norms. We will also address a subject that produces some disagreements at the theoretical, doctrinal and practical level, namely whether the process of targeted killings is a legal process in targeting, or if it is only a form in which an act is perfidy in disguise.*
Keywords: *targeting, targets, protected targets, combatants, terrorism, legal adviser.*

1. Introducere

Respectarea normelor Dreptului Operațional al Conflictelor Armate (DOCA) este un element primordial în desfășurarea operațiilor militare, urmările normelor juridice trebuie avute în vedere în planificarea, organizarea și desfășurarea misiunilor militare deoarece acestea oferă putere și legitimitate operațiilor militare și, totodată, respectându-le se obține o victorie, cel puțin morală, în fața adversarilor și a ideologiilor acestora.

Respectarea de către forțele luptătoare a normelor DOCA transmit un semnal de încredere persoanelor civile ce își desfășoară activitatea în vecinătatea unor zone de conflict, în sensul în care aceștia știu că vor fi feriți de efectele conflictelor armate.

Principiul distincției este esențial atunci când se are în vedere managementul țintelor, combatantul trebuie să poată facă diferențierea dintre persoanele ce participă în mod direct și efectiv la ostilități și cele ce dintr-o conjunctură independentă de voința lor sunt prinse în conflict.

În procesul de angajare al țintelor, combatanții trebuie să atace doar ținte militare, luând toate măsurile ce se impun pentru a nu produce pagube incidentale și să nu angajeze ținte care sunt persoane civile, sau să înceteze atacul dacă se constată că prin acesta ar fi afectată viața oricăror persoane civile.

2. Rolul consilierului juridic în conflictele moderne

Procesul de management al țintelor, începe cu identificarea unei ținte: o persoană care face parte din forțele inamicului sau un bun care este important pentru operațiile adversarului și pe care forțele proprii l-au evaluat ca fiind necesar a fi atacat pentru obținerea avantajului militar dorit. Persoana care identifică această țintă poate fi un soldat sau comandant din rândul forțelor armate, implicat într-o operațiune de luptă, sau poate fi un membru, care planifică un atac și identifică lista potențialelor ținte. Procesul pe care îl vom prezenta se aplică atât țintelor dinamice, cât și celor prevăzute din timp,

Bogdan-Alexandru CONSTANTIN*, consilier juridic în Ministerul Apărării Naționale, este doctorand în domeniul Științe Militare în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București, e-mail: bogdan_alexandru.constantin@yahoo.com.*

diferența fiind aceea că în cazul primei categorii personalul trebuie să acționeze mult mai rapid, decât în cazul celei de-a doua.

În continuare vom prezenta angajarea unor ținte stabilite din timp. Să presupunem că, în desfășurarea unei misiuni de luptă împotriva unei grupări teroriste, se observă că aceasta transportă vehicule militare sau poate transporta vehicule capcană pe un pod, cu intenția de a ataca forțele proprii, aliate sau chiar civili, iar această activitate este una frecventă. Comandantul ce este responsabil pentru acea regiune poate lua în considerare atacarea podului, în scopul de a descuraja atacurile grupării teroriste. Acesta nu este singur în luarea deciziei, este susținut de un grup care va studia ținta potențială și va efectua o analiză din care să rezulte dacă podul poate fi considerat o țintă legală, și dacă da, care ar fi cea mai bună metodă pentru realizarea angajării țintei.

Aceștia lucrează în echipe multidisciplinare, astfel încât, comandantul, operatorul sau cei ce planifică misiunile să poată lua cele mai bune decizii, despre cum trebuie luptat, într-o manieră eficientă cu adversarul, dar care, totodată să respecte și normele DOCA. Acesta este motivul pentru care normele internaționale și naționale obligă comandanții să implice personalul juridic specializat în timpul planificării și executării operațiilor militare, de asemenea, se precizează ca aceștia să fie bine pregătiți în materia DOCA.

Celula de management a țintelor va aplica și regulile care interzic atacurile împotriva unor obiective protejate în mod specific, precum bunurile culturale și spitalele. Prin regulile de angajare (ROE) pot fi stabilite și norme mai restrictive decât cele prevăzute de normele internaționale. Cu titlu de exemplu, prin ROE se pot stabili liste cu ținte ce nu trebuie atacate dacă nu se pornește vreun atac din acestea. Fiecare țintă, anterior angajării, trebuie verificată să nu facă parte din listele cu ținte ce nu trebuie atacate.

Consilierul juridic este permanent implicat în acest proces, acesta face parte din personalul militar ce are ca atribuție principală oferirea de sfaturi membrilor din unitate și comandantului pentru probleme juridice, asigurându-se că principiile distincției și proporționalității, alături de alte considerente juridice importante, sunt corect aplicate în operațiile militare. Consilierii juridici sunt încorporați în toate structurile militare, aceștia putând fi identificați chiar și în avanposturi izolate, în celulele de criză, fiind calificați în a da sfaturi juridice în timp real.

Pentru a putea oferi un punct de vedere juridic, consilierul juridic trebuie să verifice dacă podul poate fi considerat o țintă legală, conform normelor DOCA și actelor normative naționale, verifică ROE relevante și ordinele primite de la eșaloanele superioare, privitoare la pierderile și pagubele colaterale.

Consilierul juridic și personalul militar aflat în subordinea comandantului (ofițer din structura de informații, ofițer din structura de operații etc.) se întâlnesc pentru a oferi o recomandare comandantului, pornesc de la informațiile avute la dispoziție, pentru a stabili dacă inamicul a folosit, folosește și planifică să folosească acest pod în scopuri militare, pentru a ataca forțele proprii sau populația civilă. În prima etapă trebuie stabilit dacă podul este un obiectiv militar valabil în conformitate cu normele DOCA, ținând cont de natura, locația sau scopul său, sau dacă utilizarea contribuie efectiv la acțiunea militară și dacă distrugerea totală sau parțială, capturarea sau neutralizarea, oferă un avantaj militar clar. De asemenea, trebuie analizat dacă podul este o țintă valabilă conform ROE. Față de cele arătate mai sus, ținând cont de scopul podului sau viitoarea sa utilizare, ca punct de traversare al râului de către vehiculele inamice, rezultă că ar putea fi un avantaj militar distrugerea podului, astfel, podul ar putea fi considerat un obiectiv militar valabil.

Pentru a putea oferi comandantului toate informațiile de care are nevoie, cu privire la ipoteza atacării podului, personalul va trebui să colecteze multe informații despre acel pod. Va trebui identificat dacă și alte persoane utilizează acel pod, care sunt orele de circulație, când podul este utilizat de persoane civile, sau dacă este folosit doar de luptătorii inamici. Trebuie să stabilească dacă în apropiere este un alt pod ce ar putea fi utilizat, în ipoteza distrugerii acestuia.

Rolul consilierului juridic, nu este unul formal, acesta participă activ în procesul de management al țintei, verificând dacă atacul respectă principiul proporționalității, în plus, avizul juridic îl ajută pe comandant să evalueze dacă va efectua sau nu atacul,

analizând dacă atacul poate cauza pierderi de vieți omenești și pagube incidentale în rândul populației civile.

În continuare grupul de lucru va efectua o analiză a diferitelor modalități de a ataca ținta, aplicând o metodologie pentru a estima pagubele colaterale. De exemplu, se poate face o analiză a armamentului avut la dispoziție evaluându-se cel mai bun tip de muniție ce va fi utilizat și calculându-se efecte probabile ale acesteia. În funcție de armele și muniția utilizate sau de unghiul de lovire, potențialul atac asupra podului ar putea provoca daune clădirilor din apropiere, sau chiar anumitor secțiuni ale acestora, sau le poate lăsa mai mult sau mai puțin nedeteriorate. Personalul va lua în considerare aceste lucruri și va face recomandări privind armamentul, unghiul și alți factori ce sunt necesari pentru a obține efectul dorit, minimizând pagubele incidentale. Ei pot solicita sfaturi de la persoane abilitate, sau instituții de guvernare, care le-ar putea spune ce secțiune a podului ar trebui să lovească astfel încât să nu mai poată fi folosit de gruparea teroristă, pe termen scurt, dar care ar putea fi mai ușor de reconstruit, după încheierea conflictului.

În plus, ei iau în calcul probleme importante, cum ar fi care este cel mai bun moment în care se poate ataca podul astfel încât să nu se afle populație civilă în zonă, dacă lovirea podului ar trebui făcută pe timp de noapte. Dacă este posibil, fără a afecta eficacitatea acțiunii, ar trebui să se ia măsuri pentru a avertiza populația civilă ce se află în zona de atac. Acest lucru se poate face cu pliante, prin intermediul emisiunilor radio, sau, mai nou, prin intermediul rețelelor de socializare media; o măsură mai drastică, ce a fost utilizată, dar la care nu achiesăm, ar fi utilizarea unei lovituri de avertizare pentru a determina persoanele civile să îl părăsească, anterior lovirii efective a acestuia. Acestea sunt toate considerațiile pe care le au în vedere cei din structura de management al țintei atunci când recomandă comandantului cea mai bună cale de a conduce atacul, care îndeplinește misiunea militară, dar care respectă și normele DOCA.

În situația în care, deși sunt întreprinse toate măsurile pentru a preveni sau minimiza riscul pentru populația civilă, rezultă clar faptul că atacul va duce la distrugerea de bunuri civile, sau va cauza pierderi de vieți omenești, există un proces suplimentar, prin care se cere o aprobare de la eșaloanele superioare aflate pe lanțul de comandă[1].

După ce personalul și-a terminat activitatea, recomandarea este prezentată comandantului, care este informat cu privire la toate informațiile culese asupra potențialei ținte, iar acesta va lua decizia de a o ataca sau nu. În ipoteza în care comandantul stabilește că aceasta îndeplinește toate cerințele legale, luând în calcul și avizul juridic, iar atacul va constitui un avantaj pentru îndeplinirea misiunii, va aproba atacul. Apoi, personalul va continua să monitorizeze ținta până în momentul în care are loc atacul, informând comandantul cu privire la orice modificări față de situația inițială, care ar putea modifica decizia comandantului.

În cadrul procesului de management al țintelor, atunci când vorbim de țintele stabilite din timp, consilierul juridic joacă un rol-cheie, uneori, acesta se poate consulta cu reprezentanții eșaloanelor superioare.

În alte situații, însă, comandanții trebuie să ia decizii rapide, în situația întâlnirii unor ținte dinamice, în această ipoteze, este posibil să nu existe timp suficient pentru a parcurge toate etapele menționate anterior, dar și în managementul țintelor dinamice este necesară prezența consilierului juridic. Acesta ar trebui să se afle lângă comandantul care întreprinde deciziile management al țintelor în centrul operațional întrunit sau în celula de management a țintelor, pentru a oferi sfaturi despre atacurile dinamice. Practic el participă direct la discuție, primește informațiile relevante și oferă consultanță juridică cu privire la atacurile propuse.

3. Lovirea selectivă a țintelor potrivit principiilor dreptului operațional al conflictelor armate

În anul 2002, Abu Ali al-Harithi, agentul principal al al-Qaeda din Yemen și unul din cei ce au planificat atacului asupra USS Cole, împreună cu alte cinci persoane suspectate de activități de terorism, în timp ce se aflau într-o mașină, în deșertul statului Yemen, au fost observați de o dronă tip Predator ce era controlată de la distanță. Asupra acestora s-a aprobat atacul, iar cele șase persoane aflate în autoturism au fost ucise instantaneu.

Printre cei decedați se afla și un cetățean

american, Kamal Derwish, despre care se credea că este liderul unei celule a al-Qaeda, ce își desfășura activitatea în New York. Celula teroristă a fost destructurată în anul 2003, iar membrii acesteia au fost arestați, au recunoscut faptul că acordă ajutor unei grupări teroriste și au pledat vinovați, fiind condamnați la sentințe între 7 și 10 ani de închisoare. Având în vedere faptul ca Derwish a părăsit țara anterior descoperirii celulei, acesta nu a avut posibilitatea de a beneficia emiterea unui mandat de arestare, de asistență juridică, de prezumția de nevinovăție cât și de posibilitatea de a încheia un acord, în schimb acesta sa aflat în raza de acțiune a unui atac cu dronă și a fost ucis.

Acest tip de atac nu este unul singular, este doar un exemplu a ceea ce este numit proces de lovire selectivă a țintelor sau ceea ce anumite persoane numesc asasinat, fiind utilizat, preponderent, în cadrul conflictului din Afganistan.

Menționăm că acest tip de acțiune militară nu este dependentă de utilizarea dronelor, el poate fi purtat și cu forțe terestre, cum a fost în cazul lui Osama bin Laden, când a fost utilizată o echipă Navy SEAL, care, din ordinul președintelui Barack Obama, l-au atacat și ucis pe Osama bin Laden.

Oportunitățile prezente, cum ar fi imagini din satelit, sisteme moderne de urmărire, drone autonome și muniție care lovește cu o precizie nemaiîntâlnită, permit forțelor luptătoare să angajeze inamici oriunde pe planetă. În cadrul conflictelor din ultimele decenii, operațiile militare nu se mai bazează pe bombardamentele strategice ale capabilităților forțelor inamicului. Din momentul în care o țintă este identificată, angajarea acesteia poate fi efectuată într-un interval de timp de câteva minute sau ore, nu la un interval de zile sau săptămâni, cum se întâmpla în trecut.

Există persoane care consideră că aceasta lovire selectivă a țintelor ar putea încălca normele DOCA[2] sau chiar un Ordin executiv al Președintelui american, care interzice asasinatul[3].

Pe de altă parte susținătorii acestei politici afirmă că aceste atacuri sunt justificate de natura războiului împotriva terorismului, deoarece SUA și anumite grupări teroriste[4] se află într-un conflict deschis, atacurile direcționate împotriva anumitor indivizi ce aparțin acestor grupări trebuie considerat un act de război. Mai mult, având în vedere că acest conflict este unul neconvențional, nu există forțe armate pe care să le ataci, nu există nici baze militare care pot fi atacate, lovirea selectivă a țintelor ar rămâne singura cale eficientă de a lupta împotriva terorismului.

Aceștia susțin că trebuie făcută o diferențiere între acțiunile desfășurate în timp de pace și acțiunile desfășurate în timpul unui conflict armat; și ei recunosc faptul că în timp de pace nu se poate folosi forța letală împotriva unei persoane care nu a săvârșit sau nu este în curs de a săvârși o infracțiune împotriva vieții omenești. Cu toate acestea, ținând cont de faptul că SUA este în conflict deschis cu grupările teroriste, se consideră faptul că agenții acestuia pot fi atacați de fiecare dată când sunt identificați chiar dacă vinovăția lor nu a fost stabilită de către instanță de judecată. Argumentația lor pornește de la faptul că în timpul celui de al Doilea Război Mondial cât și în timpul războiului din Coreea au existat multiple atacuri asupra unor lider militari[5].

Se consideră că lovirea selectivă a țintelor ca o tactică principală, ajută la obținerea obiectivelor stabilite într-un mod mult mai bun ținând cont specificul acestui tip de conflict, mergând pe ideea că acest tip de conflict armat nu poate fi câștigat prin producerea unui armament superior, prin introducerea unor trupe suplimentare, sau ocuparea anumitor teritorii.

Grupările teroriste se prezintă ca niște rețele descentralizate, membrii lor nu poartă elemente distinctive, continuă să se deghizeze în civili, să își ascundă bazele în zone izolate de munte și de deșert, sau chiar în rândul populației, pentru a evita atacurile militare. Au existat voci care asimilează grupările teroriste unor rețele sociale de prieteni și cunoștințe ale căror interese se intersectează, de aceea atunci când un lider este capturat sau ucis o altă persoană îi ia locul. Marea majoritatea statelor ar fi fost îngenunchiate de atacurile primite: mii de agenți uciși, două treimi din conducere ucisă sau capturată, iar bazele cunoscute au fost distruse, dar ele continuă să funcționeze și se infiltreze în statele cu care se află în conflict, reușind planificarea și executarea unor atacuri teroriste.

Constatăm că grupările teroriste au găsit modalități de a depăși/păcăli și acest tip de atac. În cadrul conflictului din Afganistan, în cadrul procesului de management al țintelor, deși ținta era confirmată și putea fi lovită(lideri talibani), atacul nu a fost executat, deoarece consilierul juridic nu a autorizat atacul, existând riscul uciderii unor femei și copii ce se aflau în autoturisme cu aceștia[6].

La sfârșitul mandatului de președinte, Barak Obama nu a dorit să emită un ordin de stopare a lovirii selective a țintelor[7], iar acest tip de campanie continuă și sub mandantul președintelui Donald Trump. Dar din ce în ce mai mult, în urma unor pierderi de vieți omenești a unor militari SUA în timpul unor astfel de misiuni, pe teritoriile unor state cu care SUA nu se află în conflict, tot mai multe persoane se întreabă „Ce căutau acolo?”[8]. Conform unor articole publicate pe site-ul Biroului de jurnalism de investigație[9] rezultă faptul că SUA desfășoară operații militare pe teritoriul a 149 de state și că în state precum Somalia și Yemen (state cu care SUA nu se află în conflict), în anul 2017 au fost lansate peste 150 de atacuri ce privesc angajări selective ale țintelor.

Reprezentanții SUA afirmă că importanța țintei poate pune în balans acceptarea unor pierderi de vieți omenești chiar dacă acestea sunt nevinovate, dar ținând cont de prevederile normele DOCA, mai ales cele prevăzute în Protocolul Adițional I al Convențiilor de la Geneva[10], nu putem fi de acord cu această idee.

Suntem de acord cu faptul că într-un conflict armat, conform normelor DOCA, combatanții au dreptul de a ucide alți combatanți. Aici se naște problema statutul unei persoane acuzate de terorism, pe de o parte sunt persoane care afirmă că trebuie tratați ca și civili, chiar dacă se implică, în mod activ, în atacuri, iar de cealaltă parte, ei sunt considerați combatanți, chiar dacă nu îndeplinesc toate criteriile pentru a fi combatant legal. Poate fi creată, astfel, o natură duală a statutului pe care îl are o persoană ce aparține unei grupări teroriste, pe de o parte, atunci când ia parte la acțiuni teroriste, el are statut de combatant, dar când nu ia parte, în mod activ la astfel de acțiuni, atunci el ar trebui să beneficieze de statutul de persoană civilă.

O altă viziune a acestei problematici afirmă că terorismul este o problemă internă a unui stat și ar trebui soluționată conform legislației naționale, în sensul în care o persoană sau grup de persoane, suspectate ca aparținând unei grupări teroriste, pentru a li se dovedi apartenența, trebuie arestate, judecate și condamnate, în această ipoteză forțelor de ordine le este permisă uciderea acestora doar în situația legitimei apărări. Într-un astfel de caz, lovirea selectivă a țintelor ar putea fi considerată ca fiind asasinare.

Cu toate acestea, ținând cont de amploarea flagelului terorist, la nivel internațional, de faptul că aceste grupări teroriste nu își limitează activitatea la teritoriul unui singur stat, iar scopul declarat al acestora este acela de a produce teroare pe întreg globul pământesc, considerăm că nu ne aflăm în fața unei probleme naționale a unui stat, ci în fața uneia internaționale. Astfel, încadrarea unor persoane, ce aparțin unor grupări teroriste, cu care un stat sau o coaliție se află într-un conflict deschis, pe listele de ținte ce pot fi angajate de îndată ce sunt întâlnite, nu încalcă normele internaționale, condiționat de respectarea normelor prevăzute în DOCA.

Chiar dacă grupările teroriste nu respectă normele DOCA, acest lucru nu dă dreptul statelor sau organizațiilor internaționale participante la un conflict să nu respecte nici ele regulile internaționale. Doi combatanți care se întâlnesc pe câmpul de luptă se pot ataca reciproc, utilizând forța letală, iar astfel nu ar încălcă nicio normă DOCA.

Termenul de combatant nelegal/ilegal nu este definit nici în Convențiile de la Geneva, nici în Protocoalele Adiționale, acestea reglementează doar statutul combatanților și pe cel al persoanelor civile. Participanții la conflictele armate, care nu poată uniforme își pot modifica statutul după bunul plac, atunci când poartă armele la vedere sunt combatanți, dar când nu le au la vedere, beneficiază de statutul de civil, creându-și astfel un avantaj incorect față de combatantul clasic.

Față de acestea, se poate considera că acest avantaj ar putea fi șters prin stabilirea inamicului, după nume, nu după uniformă, cum ar fi normal, într-un conflict de tip clasic. Stabilirea unei persoane pe o listă de ținte, poate fi considerat sau ar trebui considerat doar ca stabilirea unei afiliații a unei persoane,

ca și în cazul uniformei, nu implică automat stabilirea unui anumit nivel de vinovăție.

Astfel, dacă o persoană se află pe o astfel de listă, iar combatanții dețin informații clare din care rezultă identitatea acesteia, i se poate stabili statutul de combatant și ar putea face obiectul unui atac, dar doar dacă este respectată o altă condiție, aceea ca atacul să aibă loc pe câmpul de luptă.

Considerăm că pentru ca o lovire selectivă să fie considerată un atac legal acesta trebuie să aibă loc într-o zonă de conflict, în timp ce un atac asupra unei persoane suspectate de terorism, ce se află pe teritoriul unui stat neutru, departe de câmpul de luptă, ar trebui considerat un act de perfidie.

4. Concluzii

În prezenta lucrare am prezentat modalitatea în care se face analiza și lovirea unei ținte. Procesul de management al țintei este unul la care participă mai multe persoane, nu este o activitate ce poate fi întreprinsă de o singură persoană. De asemenea, nu este doar apanajul comandantului sau șefului unei unități militare; este adevărat că acesta este cel ce decide sau nu atacul, dar decizia sa este luată pe baza unei analize temeinice efectuată de către militari ce sunt specializați în domeniile lor de activitate.

Sperăm că am putut convinge asupra faptului că plasarea unei persoane pe o listă de ținte, nu trebuie văzută ca o listă de asasinat, ci ar trebui considerat că, pentru acea persoană, se stabilește apartenența sa la o grupare teroristă, iar pentru combatantul legal se „luminează” cadrul legal în care operează, în sensul în care cunoaște că poate angaja acea țintă, dacă o întâlnește pe câmpul de luptă. Reiterăm faptul că această acțiune poate fi considerată un atac legal doar dacă acesta are loc într-o zonă de conflict, nu se poate reține același lucru și pentru un atac asupra unei persoane suspectate de terorism, ce se află pe teritoriul unui stat neutru, departe de câmpul de luptă, acest act ar trebui considerat un act de perfidie.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

[1] Conform ***, *FM 3-60, The Targeting Process*, SUA, 2010.
[2] Keith Johnson, „U.S. Defends Legality of Killing with Drones”, in *Wall Street Journal*, 05.04.2010, disponibil la http://online.wsj.com/article/SB10001424052702303450704575159864237752180.html, accesat la 20.06.2018.
[3] Menționăm că Ordinul executiv 12333 din 4 decembrie 1981 al președintelui american Ronald Reagan statuează că: „*Nicio persoană ce este angajată sau acționează în numele Guvernului SUA nu se va angaja sau nu va încerca să angajeze un asasinat*”.
[4] Cum ar fi al-Qaeda, ISIS, sau Boko Haram.
[5] În anul 1941, trupe de comando britanice au încercat să-l ucidă pe feldmareșalul german Ervin Rommel în Libia; în anul 1942, grupări ale Partizanilor cehi, sprijiniți de forțele britanice, au prins în ambuscadă pe generalul SS Reinhard Heydrich; în anul 1943, avioane de vânătoare americane au interceptat și doborât un avion ce avea la bord pe amiralul japonez Isoroku Yamamoto, deasupra Oceanului Pacific; iar în anul 1951, avioanele SUA au omorât peste 500 de ofițeri chinezi și nord coreeni, care planificau o conferință în Coreea de Nord.
[6] Esther Schrader, „War, on advice of Counse”, in *Los Angeles Times*, 15.02.2002, disponibil la http://articles.latimes.com/2002/feb/15/news/mn-28151, accesat la 20.06.2018.
[7] Spencer Ackerman și Patrick Wintour, „Obama will not restrict drone strike „playbook” before Trump takes office”, in *The Guardian*, 15.11.2016, disponibil la https://www.theguardian.com/world/2016/nov/15/obama-administration-drone-strikes-donald-trump, accesat la 20.06.2018.
[8] Kelley Beaucar, “Targeted Killing, Donald Trump Style”, in *The American Conservative*, 04.06.2018, disponibil la http://www.theamericanconservative.com/articles/targeted-killing-donald-trump-style, accesat la 20.06.2018.
[9] The Bureau of Investigative Journalism, London, disponibil la https://www.thebureauinvestigates.com, accesat la 20.06.2018.
[10] ***, *Protocolul I Adițional la Convențiile de la Geneva din 1949 privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale*, 1977.

***Colocviu Strategic** este o publicație electronică a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, indexată în baza de date internațională CEEOL, ce prezintă principalele rezultate ale unor analize și studii de cercetare, sintezele unor evenimente științifice, punctele de vedere ale masteranzilor, doctoranzilor și specialiștilor implicați în cercetarea științifică din domeniul apărării și securității.*

Colocviu Strategic
Supliment al revistei bilingve *Impact Strategic*
Redactor: CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU
e-ISSN 1842-8096, ISSN-L 1841-7396, 1738/2018

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
Adresa: șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: 021.319.56.04, Fax: 021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro, Site: https://cssas.unap.ro